

**Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola**

**A Doktori Iskola vezetője:
Prof. Dr. Jakab Éva DSc**

DOKTORI TÉZISFÜZET

Az észszerű időn belüli befejezés követelménye a polgári perben című

PhD értekezés magyar nyelvű tézisyűjteménye

Konzulens:

Prof. Dr. Osztovits András

Készítette:

dr. Rainer Lilla

Budapest, 2022

A kézirat lezárásának dátuma: 2021. november 30.

Tartalomjegyzék

1. Az értekezés célja és a kutatás felvázolása.....	5
2. Az elvégzett vizsgálat és elemzés, a kutatás módszere.....	8
3. Az értekezés eredményeinek összefoglalása.....	10
4. Publikációs jegyzék.....	20
4.1. Az értekezés témájához kapcsolódó saját közlemények	20
4.2. Egyéb publikációk.....	21

1. Az értekezés célja és a kutatás felvázolása

A tisztességes eljárás standardjainak gerincét képezi az észszerű időn belüli eljárás követelménye, miután az eljárás tisztességességének alapvető feltétele, hogy az mentes legyen a túlzott, elkerülhető késedelmektől. Az észszerű időn belüli eljárás követelménye a tisztességes eljáráshoz való jog olyan szerves és elválaszthatatlan része, melynek különböző szempontok mentén történő vizsgálatával egyértelműen belátható, hogy teljesülése mind elméleti, mind gyakorlati síkon, formális és informális értelemben egyaránt a jogbiztonság meglétének alapvető feltétele.

A polgári per által nyújtott jogvédelem csak akkor hatékony, ha kellő időben és optimális költségráfordítás mellett történik.¹ Az idő-tényező valódi elméleti és gyakorlati súlyát főleg az a körülmény adja meg, hogy minden polgári eljárásban éppúgy elkerülhetetlenül jelen van, mint az ügyfél, a hatóság és az ügy tárgya, és bár valóban mellőzhetetlen velejárója minden eljárásnak, sajátos vonásai révén el is különíthető az eljárások összes többi alapvető paraméterétől, miután mennyiségi szempontból egzakt módon mérhető.² Az időtényező általános objektivitása mellett azonban – a szakterület jellemzői okán megjelenő sajátos nézőpontként – feltétlenül figyelembe kell venni azt is, hogy a polgári eljárásnak mind a rövidege, mind a gyorsasága — ténykérdés, de olyan ténykérdés, amely minősítést, értékelést fejez ki, következésképpen csak viszonyítás eredményeként állapítható meg.³

A disszertáció fő témája az észszerű időn belüli eljárás hazai status quojának vizsgálata, elemzése és értékelése a nemzetközi és hazai jogi szabályozás, az alkalmazott joggyakorlat és precedens értékű és erejű jogesetek, valamint a bírósági szervezetrendszer jellemzői tükrében, kizárólag a bírósági polgári peres eljárásokra fókuszálva. A dolgozat fő célkitűzése a polgári per elhúzódása okainak vizsgálata, ezen belül is a jogszabályi környezetben túl a bírósági szervezetrendszerben és az igazgatási környezetben rejlő okok vizsgálata, továbbá az elhúzódás megakadályozására szolgáló, a polgári perrendtartáson kívüli eszközök, lehetséges szervezeti és igazgatási intézkedések elemzése. Más értekezés⁴ már széleskörűen megvizsgálta azt, hogy

---

¹ Kengyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 81-82. o.

² Gáspárdy László: Az idő-tényező elmélete és alapvető összefüggései a polgári eljárásjog dogmatikájában. Gazdaság- és Jogtudomány – A MTA Gazdaság- és Jogtudományi Osztályának Közleményei 15 kötet, 1981. 374. o.

³ Gáspárdy i.m. 376. o.

⁴ Czoboly Gergely: A perelhúzódás megakadályozásának eljárési eszközei. Doktori értekezés, 2014. <https://doktori.hu/index.php?menuid=193&lang=HU&vid=12670>

a polgári eljárásra vonatkozó szabályozás, azaz a hazai polgári perrendtartás megalkotása, mint az igazságszolgáltatás hatékony működésének előfeltétele mennyiben valósul és hogyan valósulhat meg Magyarországon – azzal a megjegyzéssel, hogy bár egy jól megalkotott eljárásjogi törvény szükséges feltétele a perelhúzóadások megakadályozásának, önmagában nem jelent csodaszert a problémákra. Miután az észszerű időn belüli eljárás alapelveinek megvalósulásához, a polgári perek gyors és hatékony befejezéséhez az eljárásjog által biztosított eszközrendszeren kívül nélkülözhetetlen az igazságszolgáltatási tevékenység megfelelő szervezése és irányítása, a tárgyi erőforrások biztosítása, és mindenekelőtt az eljáró bírák és igazságügyi alkalmazottak megfelelő kiválasztása, képzése és motiválása, a disszertáció célja ezen utóbbi, eddig széleskörben még nem vizsgált terület helyzetének, valamint lehetőségeinek bemutatása és elemzése.

A bírósági eljárások vonatkozásában egy több összetevős, komplex, dinamikus rendszer jelenik meg, melynek elemzésekor az egyes összetevők egyoldalú, az összképet esetlegesen torzító vizsgálati módszereit elkerülve, az egyes rétegek kölcsönhatásainak figyelembevételével egyfajta holisztikus szemlélet bevezetése és alkalmazása szükséges. A bírósági eljárások rendszerében alapvető összetevők nagy vonalakban a jogszabályi keretek, a szervezeti formák és jellegzetességek, az infrastrukturális háttér, valamint az eljáró bírák személyi attribútumai. Az eljárások időtartamának vizsgálata szempontjából nem lehet elegendő egy-egy összetevőnek a javítandóként történő különálló megjelölése, szükséges az egyes összetevők egymás közötti kapcsolatának vizsgálata is, hiszen egy kiragadott tényezőre vonatkozó változtatás egy másik tényezőben okozhatja új anomáliák megjelenését, így például a jogszabályi keret változtatása adott esetben hathat negatívan személyi vagy egyéb erőforráshoz kapcsolódó feltételekre – ami a teljes rendszerre vonatkozó problémahalmaz növekedést, hatékonyságcsökkenést eredményezhet. A kutatás során kiemelten figyelembevételre került a szinergia elve, melyet a hiányosságokra átfordítva olyan rendszerelméleti jelenségről beszélhetünk, ahol a rendszer összetevőinél külön-külön tapasztalható hiányosságok összegénél nagyobb, több problémát okozó lesz a rendszer egészére vonatkozóan tapasztalt hiányosság. Mindezen okok miatt elengedhetetlen volt, hogy a kutatási tevékenység során az egyes részösszetevőkre vonatkozó elemzések közepette is folyamatosan célkeresztben legyen a rendszer teljességére vonatkozó szemlélet. Így a dolgozatban komplex rendszerszintű szemlélettel vettük sorra azokat az összetevőket, amelyek az észszerű időn belüli eljárás követelményével kapcsolatban központi szerepet játszanak, és egyben vizsgáltuk azon

lépéseket és lehetőségeket, amelyek a követelmény megvalósulásának biztosítása és fejlesztése érdekében ajánlottak vagy szükségesnek mutatkoznak.

2. Az elvégzett vizsgálat és elemzés, a kutatás módszere

Az értekezés alapegységeit a vizsgált, az észszerű időn belüli eljárás és befejezés követelményére vonatkozó alapelv érvényesülésére jelentős befolyást gyakorló körülmények alkotják. A disszertációban bemutatásra kerültek a tisztességes eljáráshoz való jognak a dolgozat szempontjából releváns részterületei, valamint az észszerű időn belüli eljáráshoz és befejezéshez való jogot, mint igazságszolgáltatási alapelvet rögzítő nemzetközi dokumentumok, és az azok értelmezésére jogosult nemzetközi szervezetek. Elemzésre került az észszerű időn belüli eljárásra vonatkozó nemzetközi alapelv belső jogba való átültetésének megvalósulása, valamint az Emberi Jogok Európai Bíróságának az észszerű időn belüli eljárás és befejezés időtartamára vonatkozó esetjoga, továbbá az eljárások időtartamának meghatározására szolgáló módszerek. Az értekezés harmadik fejezete mutatja be a magyar bíróságok időszerűségi mutatói az EU Igazságügyi Eredménytáblája, illetve a hazai statisztikai adatok alapján, valamint itt mutatunk rá a hazai statisztikai adatok és az EJEB ítéletei közötti eltérés okaira és következményeire, felhasználva egyúttal a magyar bíróságok előtti polgári eljárások időtartamára vonatkozó kutatásunk eredményeit is.

A disszertáció elemzi a hazai bíróságok felelősségre vonásának lehetőségét az észszerű időn belüli eljárás követelményének megsértése esetén, továbbá vizsgálja a hazai bíróságokkal szemben ez okból indított kártérítési perek, valamint az állammal szemben az EJEB előtt indított eljárások statisztikai adatait, és mutatja be a hazai bíróságok és az EJEB előtti elmarasztalások közötti eltéréseket. A statisztikai adatokon alapuló kutatási eredményeink felhasználásával mutatjuk be az új Pp. hatását a polgári peres eljárások időtartamára.

Miután az észszerű időn belüli eljárás abban az esetben valósulhat meg a legszélesebb körben és a leghatékonyabban, amennyiben az eljárás során az időszerű eljárásra képes és alkalmas, megfelelően képzett és továbbképzett, valamint az időszerű és hatékony eljárásra kellően motivált bírák járnak el, a dolgozat hatodik fejezete vizsgálja meg a hazai bírák kiválasztására, képzésére, motiválására, valamint ellenőrzésére és felelősségre vonására vonatkozó szabályozást és gyakorlatot. A dolgozat hetedik fejezetében elemezzük az eljárás elhúzódása megakadályozásának lehetséges szervezeti és igazgatási eszközeit, így az időszerű eljárás megvalósulása érdekében megtehető, lehetséges intézkedéseket, illetve azok megvalósulásának hiányát. A fejezet kiemelt figyelmet fordít a bíróságok közötti arányos, kiegyenlített munkateher kívánalmára, valamint az arányos leterheltség lehetséges módszereinek

elemzésére. Ezen fejezetben foglalkozunk a polgári peres eljárásokban esetlegesen alkalmazható technikai vívmányok – a digitalizáció és mesterséges intelligencia – bevezetésének és továbbfejlesztésének lehetőségével, valamint bemutatjuk a hazai bíróságok e téren való hiányosságait.

A dolgozat témájának összetettsége okán az egyes fejezetekben, vagy akár egyes fejezeteken belül is jellemzően eltérő kutatási módszerek alkalmazására volt szükség, így módon az egyes témakörökben más-más metódus vált hangsúlyossá. Az észszerű időn belüli eljáráshoz való jog alapelvi, jogszabályi hátterének feldolgozása – az azt rögzítő nemzetközi és hazai jogszabályi rendelkezések leírásával – dogmatikai módszerrel történt, és fogalomelemző módszerrel került meghatározásra az észszerű időn belül eljárás követelménye, valamint az ezzel kapcsolatos alapvetések. Miután a jogszabályi rendelkezések alapján nem határozható meg az észszerű időn belüli eljárás elvárt időtartama, így kvalitatív módszerrel, dokumentumelemzéssel, azon belül tartalomelemzéssel került megvizsgálásra az időszerű eljárással kapcsolatos elvárásokra vonatkozó joggyakorlat. E körben kiemelt figyelmet fordít a dolgozat az Emberi Jogok Európai Bírósága időszerű eljárásra vonatkozó esetjogának vizsgálatára, és ez alapján az észszerű időtartam meghatározásának módszertanára.

Az észszerű időn belüli eljárás és befejezés jogszabályi keretrendszerét biztosító polgári perrendtartás tekintetében jogtörténeti, majd a hatályos szabályozásra vonatkozó dogmatikai elemzéssel kerül megvizsgálásra az, hogy az egyes korszakok szabályozása mennyiben lehet alkalmas az alapelv érvényesülésére. Szintén hagyományos, dogmatikai módszerrel elemezzük a hazai szabályozást és gyakorlatot az ügybefejezések fogalma, vagy az ügyelosztási szabályozás tekintetében, csakúgy, mint a bírák és bíróságok felelősségére vonatkozó szabályozást és gyakorlatot az észszerű időn belüli eljáráshoz való jog megsértése esetén.

Kvantitatív összehasonlító adatelemzéssel vizsgáljuk a hazai, valamint az uniós tagállamok ügybefejezési statisztikáit, továbbá statisztikai alapú adatelemzést követően mutatjuk be egy reprezentatívnak tekinthető hazai bíróság polgári ügyszakára vonatkozó érkezési és befejezési adatait, és a kvalitatív eredmény kvantitatív alapú elemzése történik meg a dolgozatban a mintabíróságra vonatkozóan a hivatalos statisztikai és a számított, tényszerűen valós adatok összehasonlító elemzésének felhasználásával. Kvantitatív adatelemzéssel kerülnek bemutatásra a bírák alkalmatlanná nyilvánításának, illetve a hazai bíróságok közötti munkateher elosztásnak a statisztikai adatai.

3. Az értekezés eredményeinek összefoglalása

Az észszerű időn belüli eljáráshoz és befejezéshez való jogot - a tisztességes eljárás részeként - több kapcsolódó alapelvvel, mint például a bírói függetlenség elvével vagy a törvényes bíróhoz való joggal egybevetve megállapítható, hogy a követelmény teljesülése teoretikus szinten ekvivalens a hatékony jogvédelem meglétének elvével. A megfelelő szervezet által nyújtott igazságszolgáltatás hatékonyságának, eredményének értékén túl az észszerű időn belüli befejezés biztosítja az esetleges késedelmekből fakadó további károkozás lehetőségének elkerülését. Az alapelv nemzetközi alapvető dokumentumokban rögzített szabályozása, valamint a kapcsolódó joggyakorlat alapján megállapítható, hogy az EJEE és jogalkalmazói szerve, az EJEB, illetve uniós tekintetben az Alapjogi Charta és az EUB évtizedeken keresztül kialakított és tökéletesített szabályrendszere és jogalkalmazói gyakorlata kiváló elméleti és a precedens értékű jogeseteken keresztül alkalmas arra, hogy ideális alapot jelentsen az észszerű időn belüli befejezés követelményének védelmében. A nemzetközi dokumentumokban deklarált észszerű időn belüli eljárás követelménye, mint alapelv a belső jogban maradéktalanul átvételre került, azt mind az Alaptörvény, mind pedig a Bjt. garantálja.

Az észszerű időn belüli eljárás időtartamára vonatkozóan objektív, az eljárásoktól teljesen független meghatározás nem létezik, így ez mindig a konkrét eljárás komplexitásához mérten relatív időtényezőt kell, hogy jelentsen, melynek meghatározására irányuló folyamatban tökéletes irányítót adhat az EJEB vonatkozó joggyakorlata. Magyarország tekintetében az EU által közzétett Igazságügyi Eredménytáblában bemutatott eredmények, a tagállami összehasonlítás alapján a magyar bíróságok statisztikai alapokon nyugvó kiváló teljesítménye a követelmények teljesítésének több, mint kielégítő mivoltára utal. Ugyanakkor ezzel a statisztikai kimutatással kirívó ellentétben áll az EJEB 2015-ben jogerőre emelkedett pilot judgmentje, melynek keretein belül a szervezet az észszerű időn túl elhúzódó eljárások jogorvoslati rendszerének átalakítására vonatkozó kötelezettséget írt elő Magyarország számára úgy, hogy a konkrét eseten túl a jelenséget rendszerszintű, állandóan jelen levő, visszatérő problémaként határozza meg. A hazai statisztikai adatok vizsgálatának eredményeként az állapítható meg, hogy a tagállami összehasonlítás következtében kiválónak tűnő eredmény mögött egy, az ügyek befejezések számításában alkalmazott jelentős módszertani különbség húzódik. Hazai viszonylatban ugyanis az ügyek befejezésének számítását az ügyeket nyilvántartó lajstromrendszer, a BIIR hatókörén belüli kizárólag adminisztrációs alapú adatváltozás vezérli, mely egyáltalán nem esik egybe az adott ügyre vonatkozó tartalmi,

jelentésbeli, az ügyfél szempontjából is végleges módon záruló befejezéssel. Ezen a vonalon folytatva a hazai statisztikai adatoknak és a BIIR-ből kiolvasható adatoknak egy választott Mintabíróságra vonatkozó mélyreható összehasonlítása és elemzése alapján jelentős különbség van eredmény tekintetében az adminisztratív alapon készülő hazai statisztikai adatok, és a tényleges befejezéseket figyelembe vevő módon készült, valós ügyszám adatok vonatkozásában. A reprezentatív mintaként kezelt Mintabíróság adatai alapján vizsgált két eljárás csoporttal kapcsolatban megállapítást nyert, hogy a 2019-ben 1 éven belül befejeződött, a hivatalos statisztikai adatok szerint közel 87%-os arány a tényleges befejezésre vonatkozóan legfeljebb 70%-osnak, a 2019-ben beérkezett, 1 éven belül befejezett eljárások tekintetében pedig a hivatalos statisztika alapján kb. 85%-os befejezési arány a tényleges befejezésre vonatkozóan legfeljebb 60%-osnak bizonyul. Ez alapján a valós befejezési adatoktól eltérő, azoknál kedvezőbb képet mutató, az adminisztratív elveken alapuló hibás gyakorlat alkalmazása az elsődleges oka annak a kirívó különbségnek, ami a többi uniós tagállammal való összehasonlításban látszólagosan előkelő hely és nagyszerűnek tűnő teljesítmény, illetve hazánk bírósági eljárásai hosszának EJEB általi megítélése között van.

Annak érdekében, hogy a bírósági szervezetrendszer valós időszerszerűségi mutatói megállapításra kerüljenek, célszerű lenne a tényleges pertartam figyelemmel kísérése, statisztikai elemzése a dolgozatban bemutatott módszerrel, azaz akként, hogy az elemzés során a polgári peres eljárás tényleges, érdemi befejezésének a mutatói kerüljenek kigyűjtésre – így a jogerős ítéleti befejezés; a jogerős, azaz ellentmondással nem érintett bírósági meghagyás, a jogerős egyezséget jóváhagyó végzés, a jogerős megszüntetés, valamint a jogerős visszautasító végzés, utóbbi abban az esetben, amennyiben ezt követően a felperes a keresetlevelét határidőben ismételten nem terjesztette elő. Tudomásunk szerint jelenleg ilyen, az eljárások valós időtartamát figyelembe vevő széleskörű statisztikai adatgyűjtés nem valósul meg, holott az alapján lehetne felmérni, elemezni azt, hogy milyen hátrányok leküzdése, milyen gyengeségek korrigálása szükséges az eljárások időszerszerűsége tekintetében. A bírósági szervezetrendszer központi igazgatásának lenne arra lehetősége, hogy a dolgozatbeli, kizárólag egy Mintabíróságot érintően lefolytatott vizsgálatnál jóval szélesebb körben elemezze az eljárások tényleges időtartamát, és így valós statisztikai adatok alapján valós képet kapjon arról, hogy milyen mértékű fejlesztést igényel a szervezetrendszer.

Az észszerű időn belüli eljárásokhoz kapcsolódó követelmény sérülése esetén igénybe vehető jogorvoslati lehetőségek, és ezzel a bíróságok felelőssége vonása kiemelkedő jelentőséggel

bírnak. A felelősségre vonás elméleti hátterének vizsgálata eredményeképp megállapítható, hogy a Ptk. 2:5. §-ában szabályozott objektív felelősségi forma, a sérelemdíj rendelkezései az észszerű időn belüli eljáráshoz való jog megsértése miatti igényérvényesítés esetén nem alkalmazhatóak, miután az igazságszolgáltatási alapjog nem tekinthető személyiségi jognak, az Alaptörvényre való hivatkozással pedig ugyan megállapítható a sérelem ténye, ám az Alkotmánybíróság hatáskörén túl esik a jogkövetkezmények megítélése. Így az érdemben igénybe vehető eszközök köre minimálisra szűkül, és egyetlen jogorvoslati lehetőségként a bírósági jogkörben okozott kár megtérítésére vonatkozó igény jelenhet meg. A kártérítési perek tekintetében az elmúlt évekre visszamenően megvizsgált statisztikai adatok elemzése alapján kijelentjük, hogy ezen perek megítélése végletesen elfogult és egyoldalú az alperesként megjelölt bíróságok javára, miután a vizsgált adatok megmutatják az utóbbi évtizedekre visszamenően a jócskán 95% feletti átlagos alperesi pernyertességet. Ezzel kapcsolatban a dolgozatban bemutatunk egy érdekes összevetést a kártérítési perek bíróságok általi pernyertességi arányának és darabszámának, valamint az adott évekre vonatkozóan az 5 éven túl húzódó peres eljárások számosságának tekintetében. Természetesen ebben az esetben nem egy az egyben összevethető adatokról van szó, de feltétlenül érdekesnek és illusztrációként említésre alkalmasnak tartjuk azon összefüggést, miszerint egy adott évben a bírósággal szemben indított kártérítés vonatkozásában – figyelemmel az összes lehetséges tényállásra, nem csak kizárólag az észszerű időn túli hivatkozásra – mindösszesen csak néhány felperes által nyert eljárás van, miközben az azt megelőző évekre vonatkozóan csak az 5 éven túli, tehát az észszerű időn belüli követelmény teljesülését minimum megkérdőjelezhető eljárás több száz, ha több évre vonatkozóan összesítjük, akkor akár ezres nagyságrendben lelhető fel. Mindezen anomáliával szembe helyezhető az EJEB észszerű időn belüli alapelv megsértésére vonatkozó, hazánkat elmarasztaló ítélezési gyakorlata, miután az EJEB az utóbbi években jelentős számban állapította meg Magyarország esetében az alapelv sérelmét, és 2015-ben egy pilot judgmentben rendszerszintű problémára hívta fel a figyelmet a bírósági szervezetrendszer tekintetében. Fontos megállapítás az EJEB és a hazai ítéletek különbözőségének összevetésében, hogy az EJEB valójában nem a hazai szabályozást minősítette – mivel, hogy azt nem is vizsgálta –, ellenben kifejtette azt a nézetét, hogy a Magyar Állam nem tudta igazolni azt, hogy létezne megfelelő és hatékony jogorvoslat a hazai szabályozás keretein belül. Így tehát az a helyzet állt elő, hogy az EJEB a megfelelő jogi keretrendszerre vonatkozó álláspontját a keretrendszerben megvalósuló konkrét működés esetpéldányainak és statisztikai adatainak elemzése alapján határozta meg. Véleményünk szerint maga a keretrendszer szignifikáns mértékben hordozta és hordozza magában azokat a jellemzőket, amik alkalmassá tennék, illetve

tették volna az EJEB által kívánt és elfogadott működés magába foglalására, azaz a probléma oka nem feltétlen magában a szóban forgó keretrendszerben, hanem az abban megvalósított működési módban keresendő. Az egyes esetjogi adatok vizsgálatával megállapítottuk azt is, hogy az ítéletek eltérő számán túl a megítélt sérelemdíj összecszerúsége tekintetében is jelentős eltérés látható. Ezek alapján kijelenthetjük, hogy a bíróságokkal szemben indított kártérítési per tekintetében sajnos nem jelenik meg az a szakmai igényesség, lelkiismeretes és korrekt hozzáállás és önreflexió, amely bármely más eljárástípussal kapcsolatban elvárásként jelenik meg az ügyfelek felé a szervezettől.

A fenti ellentmondást jól mutatja, hogy az EU Igazságügyi Eredménytáblájában és a hazai statisztikai – a tényleges eljárások idejét nem mutató – adatokban megjelenő rendkívül kedvező kép ellenére egyértelműen társadalmi elvárás, és ennek következtében jogalkotói cél az eljárások gyorsítása, a polgári peres eljárások időtartalmának rövidítése. Ez kétségtelenül megállapítható abból, hogy a Pp. megalkotásának alapvető célja, elsődleges motivációja volt megfelelő jogszabályi háttérrel és lehetőséget biztosítani a peres eljárások lefolytatásának gyorsabb és hatékonyabb megvalósulására. A perkoncentráció elve, az osztott perszerkezet bevezetése, a tárgyalást előkészítő szakaszra vonatkozó változtatások, a jogcímhez kötöttség és a kötelező jogi képviselő szabályozása mind a magasabb színvonalú szakmaiság, valamint a gyorsabb és hatékonyabb jogérvényesítés elméleti célkitűzését támogatják.

A Pp. szabályozási koncepcióját áttekintve megállapítható, hogy az új kódex a korábbi polgári perrendtartásnál egy sokkal hatékonyabb eszköz a bíró kezében arra, hogy az eljárás elhúzódását megakadályozhassa. Egyértelműen látni kell ugyanakkor, hogy ez az eszköz változatlanul a bíró kezében van, és bármennyire is alkalmas egy eljárási kódex a megfogalmazott cél, az időszerű ítélkezés és eljárás megvalósítására, ez az eszköz kihasználatlan marad, amennyiben egy nem megfelelően megalkotott szervezetrendszerben, aránytalan munkateher elosztás mellett egy nem megfelelően kiválasztott és képzett, motiválatlan és túlterhelt olyan bíró alkalmazza azt, akinek az eljárása hibái tekintetében nincs félnivalója, miután az ellenőrzésére, elmozdítására és felelősségre vonására vonatkozó rendszer a gyakorlatban nem működik megfelelően. Álláspontunk szerint így nem a szabályozás hiánya, hanem a szervezeti és igazgatási problémák az okai annak, hogy a statisztikai adatokon alapuló elemzésünk eredményeként nem figyelhető meg a Pp. bevezetéséhez kapcsolható gyorsabb vagy nagyobb számú ügylezárás, azaz a Pp. bevezetésének az azóta eltelt rövid időre

vonatkozóan egyáltalán nem jelent meg az ügyintézés és az eljárások befejezését gyorsító hatása.

A megfelelő, időszerű ítélkezés biztosítására alkalmas eljárási szabályozás megalkotása mellett, azzal egyidejűleg meg kellett volna, hogy történjen azoknak a – bírósági szervezeten belüli, illetve azt érintő – igazgatási intézkedéseknek a megtétele, amelyek az új kódex alkalmazását megfelelően elősegítik, biztosítják az optimális munkakörülményeket és az arányos munkaterhet, valamint alkalmasak arra, hogy az új eljárási szabályokat alkalmazó bírákat érdekeltté tegyék a hatékony eljárásban. A rekodifikálással szemben azonban a bírósági igazgatás terén az érdemi intézkedések megtételére mindeddig nem került sor. A bírósági szervezet igazgatása nem alkalmazkodott a Pp. hatálybalépésével, az osztott perszerkezet bevezetésével és az írásbeli előkészítő szak jelentőségének megnövekedésével létrejött, megváltozott körülményekhez, azaz a hatálybalépéssel kapcsolatos feladatok végiggondolására, intézkedésre ezidáig nem került sor. Az új jogszabály hatálybalépését követő sem a bírák létszáma, sem a bírák munkavégzésének rendszere, sem pedig a tárgyalási kötelezettsége nem alkalmazkodott ahhoz a körülményhez, hogy a Pp. alapján, a fokozódó írásbeliség és a perkoncentráció elve, a Pp. szerinti bírói aktivitás növelése együtt jár a bírót terhelő feladatok megnövekedésével, így egyrészt szükséges az rPp.-re kialakított tárgyalási előírások módosítása, másrészt pedig a bírói személyi létszám növelése.

Hipotézisünk volt, hogy bírói pozícióba a kiválasztási rendszer sajátosságai révén nem feltétlenül minden esetben az erre legalkalmasabb személyek kerülnek. Jelenleg a kiválasztási rendszer számos olyan körülményt értékel a pályázó javára, amely nincs összefüggésben a hatékony és észszerű eljárásra való alkalmassággal, a bírói hivatás iránti elkötelezettséggel. Célszerű megfontolni a bírák kiválasztásának egy olyan rendszerét, amely egyrészt a szakmai elkötelezettséget a jelenleginél nagyobb mértékben képes figyelembe venni, másrészt pedig a bírák kiválasztása tekintetében a Bírói Tanácsnak biztosít meghatározó szerepet, és amelyben nagyobb súllyal esik latba azon személyek értékelése, akik a pályázóról, korábbi munkavégzésének színvonaláról ismeretekkel rendelkeznek. Így szükségesnek tűnik a bírák kiválasztására vonatkozó rendszer átalakítása, és ennek keretében egy olyan metódus megalkotása, amely nagyobb arányban veszi figyelembe a jelölt tudását, képességeit, emberi és szakmai kvalitásait. Érdemesnek látszik bevezetni a bírák kiválasztását megelőzően az alkalmasságuk, elkötelezettségük célzott pszichológiai vizsgálat, a már kinevezett bírák tekintetében pedig a folyamatos pszichológiai vizsgálatot – miután a jelenlegi rendszerben a

pszichológiai vizsgálaton a bírónak csak a legelső kinevezését megelőzően kell részt vennie, ezt követően bírói működése során a pszichológiai alkalmasságának vizsgálatát jogszabály nem írja elő, holott ez biztosíthatná az időszerű eljárással együttjáró munkatehernek való megfelelést, a hatékony és észszerű időn belüli eljárást.

A képzési rendszerrel kapcsolatban megállapítható az előremutató, szakmai alapokon nyugvó, gyakorlati szempontokat figyelembe vevő eredményes intézményi és egyéni képzési stratégia hiánya, illetve az a meglehetősen komoly demotivációs tényezőként jelentkező körülmény is, miszerint hazai viszonylatban a képzési rendszerben való részvétel közvetetten, végső soron jellemzően az érintett bíró munkaterhelésének fokozódását eredményezheti. Kiemelten fontos lenne a bírák folyamatos szakmai és kompetencia jellegű képzése és továbbképzése, élethosszig való tanulása, és kerüendő az, hogy egy bíró a képzési folyamatból kiessen, azaz, hogy a kinevezését követően hosszabb időszakon keresztül továbbképzésben ne részesüljön. Így szükséges lenne megalkotni azt a képzési stratégiát, amely egyrészt kreditrendszer bevezetésével biztosítaná azt, hogy a bírák folyamatosan részt vegyenek mind a központi, mind pedig a helyi és regionális képzéseken, és amely másrészt meg kéne, hogy teremtse a bírák képzésének összeegyeztethetőségét a munkaterhelésükkel - így biztosítva azt, hogy a bírákat egy megfelelően megtervezett és kidolgozott kompenzációs programmal érdekeltté, motiválttá tegye az adott képzési formák igénybevételeiben.

Elemzésünk eredményeképpen megállapítható, hogy a bírák, mint az észszerű időn belüli eljárások követelményével kapcsolatos teljesítés legfőbb letéteményesei, sem anyagi, sem nem anyagi értelemben nincsenek kellő mértékben motiválva annak érdekében – természetesen saját személyiségükből fakadó, önmagukkal szemben támasztott belső elvárásaikon túl –, hogy minél nagyobb számú ügyet minél rövidebb idő alatt a jogszabályi háttérnek megfelelően kiváló minőségben tudjanak lezárni. Jogalkotási módosítást igényelne a bírák teljesítményalapú – mind az időszerűségi mutatókat, mind pedig az ítélkezési tevékenység megalapozottságát figyelembe vevő – bérezésének kialakítása, mint ahogy annak biztosítása is, hogy az eljárások elhúzódásával leginkább érintett elsőfokú bírósági szinten dolgozó bírák a magasabb szintű bíróságokon dolgozó kollégákkal nagyságrendileg egyező bérezésben részesüljenek, azaz hogy az időszerű, hatékony eljárásra képes bírák anyagi okok miatt ne hagyják el az elsőfokú bíróságokat. Az anyagi jellegű motiváción túl célszerű lenne a hatékonyan, időszerűen eljáró bírák számára a tárgyalási rendjük tekintetében nagyobb mértékű önállóság biztosítása, azaz az

eredményes eljárás érdekében a bíró döntési lehetősége arra vonatkozóan, hogy mikor és mennyi ügyet tárgyal úgy, hogy közben érdekelt abban, hogy ügyeit minél hamarabb befejezze.

A motivációs eszközök mellett természetesen hasonló fontossággal bír a felelősség kérdését felvető, vizsgáló és ennek következményeit taglaló rendszer elemzése is. Az ellenőrzési rendszer hiányosságain túl kimondhatjuk, hogy valós felelősségre vonás a vizsgált statisztikai adatok alapján gyakorlati értelemben, az esetlegesen indokolt mértékben nem történt meg, és a dolgozatban bemutatottak alapján az alkalmatlan bírák elmozdítására vonatkozó rendszer sem működik hatékonyan. A kártérítés és a fegyelmi felelősség tekintetében a vizsgált statisztikai adatok alapján olyan kép tárul elénk, amely alapján a hazai bírának az időszerűtlen eljárásért való felelőssége gyakorlati értelemben csak minimálisan létezik. Elismerendő és üdvözlendő viszont a bírósági vezetők tekintetében az a gyakorlati tendencia, mely szerint az OBH elnöke az utóbbi időben egyre több vezető újbóli kinevezését utasítja vissza az adott szervezet időszerűség szempontjából negatív értékelésű teljesítményre figyelemmel. Miután az egyébként megvalósítható modern informatikai rendszer útján jelenleg is megalkotható lenne a bíró munkavégzése minőségének figyelemmel kísérése, érdemes egy ennek ellenőrzését célzó informatikai fejlesztést követően nemcsak szervezeti, hanem egyéni szinten is, szakmai szempontok alapján előre meghatározott objektív mutatók mentén szabályozni a bírák vizsgálatának szükségességét. Szintén informatikai fejlesztést – egyrészt az online tárgyaláshallgatás lehetőségének biztosítását, másrészt pedig az e-akta megalkotását – igényel annak megvalósítása, hogy a bírák tárgyilagos, pontos, megalapozott és körültekintő vizsgálatát követő objektív értékelését egy, a vizsgált bírót nem ismerő, vele napi szintű kapcsolatban nem levő, földrajzilag távolabbi bíróságon dolgozó bíró végezhesse.

Az ésszerű időn belüli eljárásra vonatkozó szervezeti, infrastrukturális és igazgatási szempontok tekintetében az egyik legfontosabb előfeltétele az eljárások ésszerű időn belüli eljárás lefolytatásának a túlterheltség elkerülése, azaz közvetve az egyes szervezeten belül és a szervezetek között is egyaránt az arányos munkaterhelés kialakítása. A vizsgálatunk eredményeképp megállapítható, hogy az arányos munkaterhelés az egyes törvényszékek között nem valósul meg, az ügyek eloszlása rendkívül egyenetlen, és az alapvető statisztikai számítások és értékek elemzése is arra utal, hogy ekkora mértékű különbségeket nem okozhatnak kizárólag az esetleges – egyébként a nagy számok törvénye alapján normális eloszlással rendelkező – egyéni képességek, ezek a különbségek egyértelműen az egyes szervezetek leterheltségi viszonyainak, azaz a messzemenően aránytalan, a legkevésbé sem

egyenletes munkaterhet mutató jellemzőknek köszönhető. Az egyenletes munkateher megvalósításának legalapvetőbb lehetősége a személyi állomány átgondolt csoportosítása, az új bírói státuszok létesítése, illetve az esetlegesen megüresedett státuszok mielőbbi betöltése. Ezzel kapcsolatban megállapítjuk, hogy a szervezet humán erőforrás szempontból beigazolódott határozott rugalmatlansága és a bírák létszámának folyamatos, statisztikai alapon igazolt csökkenő tendenciája, az e mellé társuló kimondatlan, ám a gyakorlatban az utóbbi időszakban mégis érezhetően alkalmazott létszámstop révén komoly akadályt jelentenek a humán erőforrás alapú fejlesztésnek az arányos munkaterhelés kialakítása felé vezető úton. Elengedhetetlennek tűnik a szervezeti és igazgatási keretek bizonyos jellegű átalakítása, megcélózva elsődlegesen az egyes szervezeti egységek közötti munkateher kiegyenlítését, és a szervezeti felépítéssel kapcsolatos nagyobb rugalmasság biztosítását. Így a munkateher arányos elosztása, de legalábbis az egyenlőtlenségek további fokozódásának elkerülése érdekében elengedhetetlen a megüresedett bírói álláshelyek betöltése, a bírósági szervezetrendszer létszámának – ideértve a jogi segítők számát is – növelése, valamint a dolgozók törvényszékek és bíróságok közötti elosztásának újragondolása.

Az infrastrukturális háttér és ezzel kapcsolatos lehetőségek vizsgálata tekintetében egyfelől rendkívül pozitív az, hogy komoly potenciál rejlik az információs technológiai lehetőségek kihasználásában, ám másrésztől azt is meg kellett állapítanunk, hogy ezen lehetőségek tényleges kihasználása irányában nem történtek és a mai napig nem történnek meg azok a szükséges lépések, melyek révén optimális eredményt érhetnénk el. Ezt részletezendő többek között az online tárgyalás tekintetében megállapítottuk, hogy sem infrastrukturális alapjaiban, sem a személyi állomány képzettségében és motiváltságában nincs meg jelenleg a változáshoz szükséges háttér, és a szervezeti és igazgatási keretek sem segítik elő ezen háttér mielőbbi kialakítását és fejlesztését. 2020-ban a járványhelyzet miatt a bírósági szervezetrendszer egy óriási lehetőséget kapott az online tárgyalás széleskörű bevezetésére és elterjesztésére, ám az adott időszak alatt ezzel egyértelműen megállapíthatóan nem élt. A korlátozások idejére biztosított online tárgyalás lehetősége a gyakorlati tapasztalatok alapján egyértelműen nem, vagy csak minimális arányban manifesztálódott, és a veszélyhelyzet elmúltát követően az ezzel kapcsolatos vizsgálatok elvégzése, következtetések levonása is elmaradt. A korlátozások feloldásával egyidejűleg a jogalkotó az e-tárgyalás elméleti lehetőséget is elvette, így mind a korlátozások alatti "online" időszak, mint az utána következő időszak a fejlődés tekintetében, az online tárgyalások feltételeinek személyi és tárgyi megteremtése vonatkozásában kihasználatlan maradt. Ez egyben azt is jelenti, hogy a témával kapcsolatos jövőkép is

pesszimizmusra ad okot, amit az a tény is alátámaszt, hogy a 2021 tavaszán felmerült újabb korlátozó és online tárgyalás lehetőségét megadó időszak tekintetében pontosan ugyanúgy járt el a bírósági szervezet, mint az egy évvel ezelőtti időszakban, azaz a két, személyes jelenlét nélkül tárgyalás lehetőségét adó időszak között eltelt egy év, ha szigorúan csak e tekintetben vizsgáljuk, elvesztegetett időnek is tekinthető. Az infrastrukturális háttér vonatkozásában megkerülhetetlennek gondoljuk a 21. századi technológiák által biztosított lehetőségek beépítését és minél szélesebb körű alkalmazását, különös figyelemmel az online tárgyalások feltételeinek teljes körű megteremtésére. A munkateher arányosítását is elősegítendő szükségesnek tartjuk a jogalkotó részéről az online tárgyalásra vonatkozó szabályozás fejlesztését, így mindenekelőtt annak biztosítását, hogy az eljáró bíró a folyamatban levő ügyben elrendelhesse a tárgyalás online módon történő lefolytatását, majd pedig annak felmérését, hogy mely típusú ügyekben tűnik hatékonynak az online tárgyalás általános jelleggel való bevezetése. Ezzel egyidejűleg kell, hogy sor kerüljön annak vizsgálatára, hogy a veszélyhelyzet időszakában milyen okból nem éltek a bírák az e-tárgyalás lehetőségével, milyen okból idegenkednek attól, illetve, hogy milyen igazgatási lépések lehetségesek és szükségesek annak érdekében, hogy a polgári peres tárgyalások általános jelleggel lebonyolíthatók legyenek online tárgyalás útján – azzal, hogy jogalkotási módosítást igényel a jogi képviselővel eljáró fél részére annak előírása, hogy az online tárgyaláshoz szükséges informatikai eszközökkel rendelkezzen.

A digitalizáció tekintetében is komoly adósságai vannak a bírósági szervezetnek a kor követelményeivel szemben. Vizsgálatunk révén megállapítást nyert, hogy elengedhetetlenül szükséges lenne az észszerű időn belüli eljárás követelményének érvényesülésére vonatkozóan, de attól függetlenül is egyaránt egy modern, komplex, integrált ügyintézői rendszer bevezetése, melynek előnyeit – szemben a jelenleg alkalmazott informatikai rendszerrel – a dolgozatban részletesebben is kifejtjük. Emellett szükségesnek érezzük a modern kor egyik leginkább divatos és legnagyobb fejlődést mutató tudományágának és iparágának, a mesterséges intelligencia eredményeinek megfontolt, ám határozott adaptációját a bírósági eljárásokra vonatkozóan, miután az IT iparág által nyújtott szolgáltatások olyan versenyképes, hatékony és eredményes funkciókat lennének képesek biztosítani, melyek figyelmen kívül hagyása a bírósági eljárások tekintetében hatalmas hiba, és több generációra is kiható súlyos tévedés lenne.

Az észszerű időn belüli eljárás követelményével kapcsolatban a dolgozat egészében feltárt különböző anomáliák rámutattak olyan neuralgikus pontokra mind a jogalkotásban, mind a bírósági jogalkalmazásban, mind pedig a bírósági szervezeten belüli szervezeti, infrastrukturális, személyi és eljárásrendi területen, melyek hosszú távon feltétlenül a jogalkalmazás amortizációját katalizálják a tudományos és a közgondolkodásban egyaránt. A dolgozatban feltárt problémák, az elemzett kérdések mind jól azonosítható, látszólag különálló részterületekhez tartoznak, ugyanakkor egy komplex, összetett rendszer szerves részei, mely alkotóelemek között a közvetlen és közvetett kapcsolatok és kölcsönhatások működési mechanizmusa esszenciális aspektussá teszi a holisztikus, rendszerszintű szemlélet alkalmazását. A fejlődéshez szükséges megfelelő kontextus megteremtése több területet érint, amelyre vonatkozóan sok esetben a mai napig nem létezik széles körben elfogadott, tudományos igényű diskurzus. A problémák felismerésével és beismerésével, az érintett szereplők bevonásával és a jobbitó szándék alapvető feltételezésével és meglétével alakulhat ki az a szakmai párbeszéd és az ezen alapuló fórum, mely minden kétséget kizáróan megfelelő záloga lehet az észszerű időn belüli eljárások követelményére vonatkozó fejlődési esély kihasználásának, és ezáltal a jogszolgáltatás szakmai színvonalának és társadalmi megítélési szintjének mind nagyobb magasságokba történő emelésének. A 21. század bírósági jogalkalmazóinak csakúgy, mint a jogalkotóknak jelentős feladata és felelőssége a jelenlegi folyamat megállítása és megfordítása, azaz, hogy a több ezer évre visszanyúló tradíciók és a modern kor által nyújtott társadalmi, technológiai kihívások és lehetőségek szimbiózisban szolgálják a jogalkalmazás következetes és érvényes fejlődését az alapvető, nemes cél megőrzése mellett.

4. Publikációs jegyzék

4.1. Az értekezés témájához kapcsolódó saját közlemények

1. A bírósági eljárások elhúzódása miatti hatékony kártérítési jogorvoslat. Magyar Jog, 2016/7-8. szám. 460-470.

2. A felróhatóság megítélése a bírósági jogkörben okozott kár megtérítése iránti igény elbírálása során. Jogtudományi Közlöny 2016/11. szám. 565-574.

3. Az ésszerű időn belüli eljárás, mint polgári peres eljárási alapelv a nemzetközi követelmények tükrében.

In: Ábrahám, Márta (szerk.): Mailáth György Tudományos Pályázat 2016 Díjazott Dolgozatok, ISBN-978-963-89313-1-3. Országos Bírósági Hivatal, Budapest, 2017. 8-53.

4. A bírói függetlenség megítélése a magyar és a dán igazságszolgáltatási szervezetben.

In: András, Masát (szerk.): Skandinavisztikai Füzetek. Skandináv Kultúrmozaik konferenciakötet. ELTE, Budapest, 2017. 79-90.

5. Távol Európától – Az ésszerű időn belüli eljáráshoz kapcsolódó jogorvoslati lehetőségek. Eljárásjogi Szemle, 2017/4. 11-16.

6. A törvényes bíróhoz való jog, mint a tisztességes eljárás részkövetelményének szabályozása és a hazai gyakorlatban felmerülő problémái.

In: Miskolczi, Bodnár Péter (szerk.): XI. Jogász Doktoranduszok Szakmai találkozója, doktoranduszi konferenciakötet. Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2016. 156-178.

7. Az ésszerű időn belüli eljárás követelményének érvényesülése az új Pp. alapján.

In: Miskolczi, Bodnár Péter (szerk.): XII. Jogász Doktoranduszok Szakmai találkozója, doktoranduszi konferenciakötet. Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2017. 341-353.

8. A bírák időszerű eljárását segítő tényezők.

In: Miskolczi, Bodnár Péter (szerk.): XIII. Jogász Doktoranduszok Szakmai találkozója, doktoranduszi konferenciakötet. Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. 205-211.

9. A polgári perek észszerű időn belüli befejezésére vonatkozó követelmény hazai szabályozása.
In: Erdős, Csaba (szerk.): Doktori Műhelytanulmányok 2018 – Doctoral Working Papers 2018. Gondolat Kiadó, 2018. 258-272.

10. A hazai polgári peres eljárások időtartama.

In: Miskolczi, Bodnár Péter (szerk.): XIV. Jogász Doktoranduszok Szakmai találkozója, doktoranduszi konferenciakötet. Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2019. 323-330.

11. A veszélyhelyzet tanulságai a polgári peres eljárások tekintetében. Közjogi Szemle, 2020/3. 86-92.

12. Az észszerű időn belüli eljárás a polgári perekben.

In: Tóth J., Zoltán (szerk.) A tisztességes eljáráshoz való jog. Budapest, Wolters Kluwer Hungary (2021). 267-288.

4.2. Egyéb publikációk

13. A képmás-per, avagy gondolatok egy Pp. módosítás margójára. Miskolci Jogi Szemle 2015/1. 112-128.

14. Az igazságos és méltányos elbánás elvének sérelme a felszámolási eljárásban egy nemzetközi választottbíróági ítélet tükrében. De Iurisprudencia Et Iure publico 2016/1. 1-10.

15. Az alkotmány és a törvényi keretek adta lehetőségek pro és kontra a migrációs helyzet tekintetében az Amerikai Egyesült Államokban. Jogelméleti Szemle 2016/2. 139-146.

16. Anatóliai út Európába – A török alkotmányozás fejlődéstörténete. Jog Állam Politika 2015/4. 115-134.